

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Навчально-науковий інститут економіки, менеджменту і
права
Кафедра теорії та історії держави і права

06-14-04

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до практичних занять та самостійної роботи
з навчальної дисципліни

«ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН»

для студентів напрямку підготовки
6.030401 «Правознавство»
денної форми навчання

Затверджено методичною
комісією за напрямом
підготовки 6.030509
«Правознавство»
Від «16» січня 2014 р.
протокол № 5

Рівне – 2014

Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» для студентів напряму підготовки 6.030401 «Правознавство» денної форми навчання / Вовк Ю.Є. – Рівне: НУВГП, 2014. – 19 с.

Упорядник: Вовк Ю.Є. кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права.

Відповідальний за випуск: Корецький М.Х. доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри теорії та історії держави і права.

Зміст

Передмова.....	3
1. Опис навчальної дисципліни та її структура.....	4
1.1. Опис навчальної дисципліни.....	4
1.2. Тематика практичних занять.....	5
1.3. Контрольні заходи та засоби діагностики.....	6
1.4. Критерії та шкала оцінювання.....	6
2. Плани практичних занять.....	8
3. Індивідуальне навчально-дослідне завдання.....	15
4. Рекомендована література.....	17

Передмова Шановні студенти!

Історія держави і права зарубіжних країн є однією з базових юридичних дисциплін. Вона відіграє провідну роль в ознайомленні майбутніх юристів із світовою політичною та правовою культурою, дає можливість краще зрозуміти сучасні державотворчі і правотворчі процеси. Історія держави і права зарубіжних країн оперує безліччю конкретних фактів про події в політико-правовому житті, діяльність держав, урядів, класів, партій, акумулює величезний державно-правовий досвід минулих епох.

Мета дисципліни – ознайомлення з загальними закономірностями виникнення і розвитку держав, найважливішими історико-правовими та історичними фактами в житті зарубіжних країн, визначними пам'ятками права, юридичною термінологією. Даний курс сприяє загальному розвитку студентів, розвитку їхньої свідомості і формування політичної та правової культури.

Завдання дисципліни. Вивчаючи дисципліну студенти повинні засвоїти основні етапи розвитку державності різних народів на різних етапах розвитку, починаючи з IV тис. до н.е. і до наших днів, ознайомитись із світовою політичною та правовою культурою, знання якої дозволяє краще розуміти сучасні державо і правотворчі процеси. Поряд з цим студенти повинні дослідити історичні засади таких галузей права як конституційне, кримінальне, цивільне та суміжні з ними галузі права, ознайомитись з визначними пам'ятками правової культури, вміти аналізувати їх.

У результаті вивчення даної дисципліни студент повинен знати:

основні етапи розвитку держави і права зарубіжних країн, становлення та розвиток органів державної влади і управління в різні періоди історії, еволюцію та розвиток галузей права. Студентам рекомендується звернутись у першу чергу до першоджерел, збірників нормативних актів, документів та ін. Основну увагу необхідно звернути на

закони та інші нормативні акти, які дозволяють отримати ґрунтовні знання про суспільний і державно-правовий лад, що існував в різні періоди історії. Використовуючи монографії, потрібно виокремити перш за все, всі раціональні моменти, які містяться в них.

Студент повинен вміти: самостійно вивчати, окремі питання дисципліни, аналізувати законодавчі акти, формулювати і обґрунтовувати теоретичні висновки і узагальнення.

1. Опис навчальної дисципліни та її структура

1.1 Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 0304 «Право»	Нормативна за вибором студента
	Напрямок підготовки 6.030401 «Право»	
Модулів – 1		Рік підготовки 1-й
Змістових модулів – 2		Семестр 2
Індивідуальне науково-дослідне завдання –		Лекції – 40 год.
Загальна кількість годин – 144.		Практичні - 32 год.
Тижневих годин для денної форми		Лабораторні - - год.

навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 3		Самостійна робота – 72 год.
		Індивідуальні - - год.
		Вид контролю - екзамен

1.2. Теми практичних занять

№	Назва теми	К-ть годин
1.	Держава і право стародавнього Єгипту.	2
2.	Рабовласницька держава і право в стародавньому Вавілоні.	2
3.	Держава і право стародавньої Індії.	2
4.	Зародження державності в стародавній Греції.	2
5.	Суспільний та державний лад Афіньської держави та Стародавньої Спарти.	2
6.	Виникнення держави у Римі.	2
7.	Суспільний і державний устрій Римської держави в період республіки.	2
8.	Римське право періоду республіки та періоду монархії	2
9.	Основні пам'ятки Європейського феодального права.	2

10.	Арабський халіфат.	2
11.	Основні тенденції державно-правового розвитку Англії та Франції у новий час. Буржуазні революції.	
12.	Державно-правовий устрій Франції у 1795-1870 роках.	2
13.	Утворення Сполучених Штатів Америки. Конституційний розвиток США в новий час.	2
14.	Державно-правовий розвиток США наприкінці XIX ст.	2
15.	Державно-правові інститути Німеччини наприкінці XIX – на початку XX століття.	2
16.	Основні тенденції розвитку країн світу після другої світової війни. Проблема світової інтеграції.	2
Всього годин		32

1.3. Контрольні заходи та засоби діагностики

Поточний контроль знань студентів з навчальної дисципліни проводиться у формах:

- оцінювання роботи студента на лекціях;
- усного опитування на практичних заняттях, участі у обговоренні проблемних питань;
- виконанні поточних контрольних робіт за темами змістових модулів.

1.4. Критерії та шкала оцінювання

Основними критеріями, що характеризують рівень компетентності студента при оцінюванні результатів поточного контролю з навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» є:

- повнота і своєчасність виконання всіх видів навчальної роботи, передбачених робочою програмою навчальної дисципліни;

- глибина і характер знань навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних та додаткових рекомендованих літературних джерелах;

- вміння аналізувати явища, що вивчаються, у їх взаємозв'язку і розвитку;

- характер відповідей на поставленні питання (чіткість, логічність, лаконічність, послідовність тощо);

- вміння аналізувати факти і події, а також нормативно-правові акти, що були прийняті в різні періоди історії в різних країнах.

Оцінювання результатів поточного контролю проводиться у розрахунку від 0 до 60 балів. Основними методами оцінювання є:

- аналіз усних відповідей;
- оцінювання контрольних робіт.

Оцінювання виконання завдань здійснюється за такими критеріями (у % від кількості балів, виділених на завдання із заокругленими до цілого числа):

0% - завдання не виконано;

40% - завдання виконано частково, висновки не аргументовані і не конкретні, звіт підготовлено недбало;

60% - завдання виконано повністю, висновки містять окремі недоліки, судження студента не достатньо аргументовані, звіт підготовлено з незначним відхиленням від вимог;

80% - завдання виконано повністю і вчасно, проте містить окремі несуттєві недоліки несистемного характеру;

100% - завдання виконано правильно, вчасно і без зауважень.

Кількість набраних балів студентом	Оцінка за національною шкалою
90-100 балів	Відмінно
82-89 балів	Добре
74-81 балів	
64-73 балів	Задовільно
60-63 балів	
35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання
1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу

2. Тематика практичних занять та контрольних питань для самостійного опрацювання

Модуль I. Історія держави і права зарубіжних країн як навчальна дисципліна. Історія держави і права Стародавнього та Античного світу

Практичне заняття 1. Держава і право стародавнього Єгипту

План заняття

1. Утворення держави в стародавньому Єгипті.
2. Суспільний лад .
3. Державний устрій.
4. Джерела та основні риси права.

Питання для контролю. Специфічні риси політичної організації. Розвиток землеробства, іригаційна система. Державний лад. Формування поняття “східна деспотія”. Влада фараонів. Апарат управління державою. Соціальна структура. Реформи Ехнатона. Характеристика правової

системи. Поняття правової норми та правопорушення в Стародавньому Єгипті.

Рекомендована література: [1, 7, 8, 9, 12, 13, 17]

Практичне заняття №2. Рабовласницька держава і право в стародавньому Вавілоні

План заняття

1. Утворення держави.
2. Суспільний лад .
3. Державний устрій.
4. Характерні риси права.
5. Закони вавілонського царя Хаммурапі.

Питання для контролю. Соціально-економічний та політичний розвиток Межиріччя наприкінці III тис. до н.е. Розвиток релігії, права, писемності. Майнове розшарування. Періодизація розвитку держави і права Месопотамії. Джерела – пам'ятки права Межиріччя. Поняття та види таліону. Правовий статус авілумів, мушкенумів, воїнів, селян та рабів. Характеристика органів державної влади

Рекомендована література: [1, 2, 7, 8, 9, 12, 13, 17]

Практичне заняття №3. Держава і право стародавньої Індії

План заняття

1. Утворення держави.
2. Суспільний лад.
3. Поділ населення на касты .
4. Державний лад.
5. Право.

Питання для контролю. Періодизація розвитку держави і права в Індії. Суспільний лад. Система варн. Державний лад. Центральне і місцеве управління. Суд і судочинство. Джерела і основні риси права.

Рекомендована література: [7, 8, 12, 14, 14, 16]

Практичне заняття №4. Зародження державності в стародавній Греції

План заняття

1. Загальне поняття про античні держави.
2. Греція «гомерівської доби». Утворення держави в Афінах.
3. Реформи Тесея.
4. Реформи Солона .
5. Реформи Клісфена. Звуження демократичних перетворень.
6. Реформи Ефіальта і Перікла.

Питання для контролю. Особливості виникнення держави і права в Греції. Періодизація держави і права в Греції. Поняття, структура та особливості полісу. Особливості виникнення держави і права в Афінах. Реформи Тезея, Солона і Клісфена.

Рекомендована література: [7, 13, 21, 31, 33]

Практичне заняття №5. Суспільний та державний лад Афініської держави та Стародавньої Спарти

План заняття

1. Суспільний лад Афініської держави.
2. Суспільний лад Спартанської держави.
3. Повноваження народних зборів, ради 500, ареопагу в Афінах.
4. Повноваження архонтів, ареопагу, колегії 10 стратегів в Афінах.
5. Державний устрій Спартанської держави.
6. Реформи Лікурга.

Питання для контролю. Суспільний лад Афіні. Державний лад Афіні. Суд і судочинство. Особливості суспільного і державного ладу Спарти. Реформи Лікурга. Джерела афініського та спартанського права та його основні риси.

Рекомендована література: [13, 21, 31, 33]

Практичне заняття №6. Виникнення держави у Римі

План заняття

1. Організація римського суспільства до утворення держави (до VI ст. н.е.) .
2. Утворення держави.
3. Реформи Сервія Тулія.
4. Періодизація історії держави і права стародавнього Риму.

Питання для контролю. Боротьба патрициїв і плебеїв. Реформа Сервія Туллія. Правове становище окремих груп населення. Принципат. Домінат.

Рекомендована література: [5, 7, 11, 12, 30, 32]

Практичне заняття №7. Суспільний і державний устрій Римської держави в період республіки

План заняття

1. Суспільний устрій.
2. Види народних зборів.
3. Характеристика і функції сенату,
4. Характеристика і функції магістратури.
5. Міське управління у Давньому Римі.

Питання для контролю. Роль Сенату у період Республіки. Магістратури. Розвиток рабовласницького суспільства (II–I ст. до н.е.). Падіння республіки і перехід до Імперії.

Рекомендована література: [1, 5, 7, 11, 12, 30, 32]

Практичне заняття №8. Римське право періоду республіки та періоду монархії

План заняття

1. Загальна характеристика джерел права.
2. Закони XII таблиць (історія створення, зміст, значення).
3. Едикти магістратів.
4. Діяльність римських юристів.
5. Кодифікація Юстиніана.

Питання для контролю. Виникнення права у Римі. Джерела та види римського права. Кодифікація римського права. Римське право давнього та класичного періодів.

Цивільне та кримінальне право, кримінальний процес. Зміна форм цивільного процесу. Історичне значення римського права.

Рекомендована література: [1, 4, 5, 7, 11, 12, 32]

Модуль II. Історія держави і права Середніх віків та нового і новітнього часу

Практичне заняття №9. Основні пам'ятки Європейського феодального права

План заняття

1. Формування та основні тенденції розвитку феодального права європейських країн.
2. Рецепція римського права.
3. Канонічне право.
3. Міське право.
4. Велика Хартія вольностей 1215 року як пам'ятка права.

5. Великий березневий ордонанс 1357 року.

6. Саксонське зерцало 1225 року.

Питання для контролю. Характерні особливості розвитку середньовічного права. Види середньовічного права: королівське, феодальне, маноріальне, міське, торговельне, цехово-гільдійське, церковне. Виникнення університетів та рецепція римського права.

Рекомендована література: [3, 7, 8, 12,]

Практичне заняття №10. Арабський халіфат

План заняття

1. Виникнення і розвиток Арабського халіфату.
2. Суспільний устрій.
3. Державний лад.
4. Мусульманське право: загальна характеристика.
5. Структура мусульманського права.
6. Мусульманське право і практика. Мусульманські суди.

Питання для контролю. Передумови виникнення, розвиток і періодизація Арабського Халіфату. Особливості суспільного і державного ладу Арабського Халіфату. Судова

система. Джерела мусульманського права. Система мусульманського права.

Рекомендована література: [7, 13, 16, 22, 23]

Практичне заняття №11. Основні тенденції державно-правового розвитку Англії та Франції у новий час. Буржуазні революції

План заняття

1. Поняття нового часу.
2. Причини та передумови буржуазних революцій.
3. Основні етапи англійської буржуазної революції.
4. «Акт про краще забезпечення свободи підданого і про попередження заточень за морями».
5. Основні етапи Французької буржуазної революції 1789-1794 років.
6. Декларація прав людини і громадянина 1789 року. Конституція 1791 року.
7. Декларація прав людини і громадянина 1793 року.

Питання для контролю. Зміни в державному та суспільному ладі держав нового періоду. Буржуазні республіки та просвітницький абсолютизм. Принципи формування та тенденції розвитку права буржуазного періоду. Передумови, головні етапи англійської буржуазної революції середини ХУІІ ст. та формування парламентської монархії в Англії. Політичні партії періоду буржуазної революції.

Рекомендована література: [8, 13, 18, 20, 28]

Практичне заняття №12. Державно-правовий устрій Франції у 1795-1870 рр.

План заняття

1. Термідоріанський переворот. Конституція 1795 року.
2. Імперія Наполеона І. Конституція 1799 року.
3. Реставрація Бурбонів. Проголошення республіки.
4. Конституція 1848 року.
5. Державний переворот 1848 року. Друга імперія.

Питання для контролю. Органи державної влади в період директорії, консульства та імперії Наполеона. Конституційне законодавство 90-х рр. XVIII ст. Реставрація монархії. II імперія.

Рекомендована література: [2, 4, 7, 8, 13, 16]

Практичне заняття №13. Утворення Сполучених Штатів Америки. Конституційний розвиток США в новий час

План заняття

1. Заснування та соціально-економічний розвиток північноамериканських колоній.
2. Війна за незалежність 1775-1783 років та утворення США.
3. Континентальний конгрес та Декларація незалежності США 1776 року.
4. Статті конфедерації 1781 року. Конституція США 1787 року.
5. Перший цикл поправок до Конституції США («Біль про права» 1791 року)

Питання для контролю. Утворення колоній у Північній Америці. Види колоній та особливості їхнього управління. Причини війни за незалежність англійських колоній та її наслідки. “Декларація незалежності” 1776 р., “Статті конфедерації” 1781 р. Державний лад США за Конституцією 1787 р.

Рекомендована література: [7, 8, 12, 13, 27]

Практичне заняття №14. Державно-правовий розвиток США наприкінці XIX століття

План заняття

1. Соціально-економічний розвиток США наприкінці XIX століття.
2. Утворення федерального державного апарату.
3. Громадянська війна 1861-1865 років: причини та наслідки.

4. Закон «Про гомстеди» 1862 року. «Прокламація про звільнення рабів» від 1 січня 1863 року.

5. Державний лад наприкінці XIX століття.

Питання для контролю. Взаємовідносини між гілками державної влади у XIX – на початку XX ст. Громадянська війна у США у середині XIX ст. та її наслідки. Демократизація американського суспільства.

Рекомендована література: [7, 8, 9, 12, 13, 27]

Практичне заняття №15. Державно-правові інститути Німеччини наприкінці XIX – на початку XX століття

План заняття

1. Об'єднання Німеччини.
2. Конституція 1867 року і Конституція 1871 року.
3. Революція в Німеччині 1918 року.
4. Конституція 1919 року.
5. Веймарська республіка (1919-1933 рр.).
6. Встановлення нацистської диктатури.

Питання для контролю. Причини буржуазно-демократичної революції 1918 р. у Німеччині. Утворення Веймарської республіки. Веймарська конституція 1919 р. Кризові явища у соціально-економічній та владній сфері у кінці 20-х – на початку 30-х рр. Причини приходу до влади німецького фашизму. Державний та суспільний лад фашистської Німеччини.

Рекомендована література: [8, 16, 25, 29]

Практичне заняття №16. Основні тенденції розвитку країн світу після другої світової війни. Проблема світової інтеграції

План заняття

1. Закінчення II світової війни та проблема організації світового простору.
2. Інтеграція повоєнної Європи. Проблема повоєнної Німеччини.
3. Об'єднання Німеччини.
4. Рада Європи. Ідея єдиної Європи.

5. Утворення ООН. Основні принципи і цілі.

6. Утворення Європейського Союзу. Європейська інтеграція на сучасному рівні.

Питання для контролю. Об'єднання Німеччини у 1990 р. Основні напрями державно-правового розвитку Німеччини у кінці XX – на початку XXI ст. Принципи та цілі діяльності Ради Європи.

Рекомендована література: [8, 13, 25, 16]

3. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

Індивідуальне навчально-дослідне завдання передбачає пошук та опрацювання рекомендованої літератури та підготовку рефератів, спрямованих на розвиток самостійності та ініціативності.

Номер завдання визначається за порядковим номером списку в академічному журналі.

Теми рефератів

1. Договір Аменхотепа з хетами
2. Реформи Ехнатона
3. Державний лад Асирії.
4. Державний лад Перської імперії
5. Право Перської імперії
6. Державний та суспільний лад Мохенджо – Даро та Хараппи.
7. Військове право Стародавньої Індії
8. Державний лад Китаю у період Чжоу.
9. Державний лад Цинської Імперії.
10. Особливості суспільного ладу Китаю.
11. Вплив філософських вчень на правову систему Китаю.
12. Регулювання майнових відносин у Стародавньому Китаї.
13. Законодавчий процес Стародавніх Афін.
14. Правовий статус жінки в Стародавніх Афінах.
15. Причини та наслідки політичної кризи у Спарті.

16. Розвиток держави і права в Мінойській державі
17. Розвиток держави і права в Мікенській державі
18. Державний та суспільний лад імперії Олександра Македонського.
19. Магістратури у Римі.
20. Зародження і розвиток колонату.
21. Розвиток джерел римського права: а) джерела права найдавнішого періоду; б) джерела права в класичний період, акти імператорської влади.
22. Зобов'язальне право Риму в класичний період.
23. Кримінальне право Римської Республіки.
24. Сімейне право Стародавнього Риму
25. Військова реформа Карла Мартелла, її наслідки.
26. Вплив християнської церкви на правову систему франкської держави.
27. Кримінальний процес у франків.

4. Рекомендована література **Основні підручники і посібники**

1. Всеобщая история государства и права. / Под ред. К. Батыра - М., 1998.
2. История государства и права зарубежных стран. / Под ред. П. Галанзы - М., 1963. - Т. 1.
3. История государства и права зарубежных стран. / Под ред. П. Галанзы, О. Жидкова. - М., 1969.-Т. 2.
4. История государства и права. В 3-х томах. / Под ред. П. Галанзы, З. Черниловского. - М., 1949, 1951, 1961.
5. Перетерский И. Всеобщая история государства и права. - М., 1945.
6. Страхов М. Всесвітня історія держави і права. Випуск перший: Держава і право Стародавнього світу: Учебний посібник. -Харків, 1994.
7. Федоров К. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 1999.

8. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права: В 2-х т. / Под ред. К. Батыра и Е. Поликарповой. -М., 1996.
9. Хрестоматия памятников феодального государства и права стран Европы. - М., 1961.
10. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. / Под ред. З. Черниловского. -М., 1996.
11. Черниловский З. Всеобщая история государства и права. М., 1983.
12. Шевченко О. Історія держави і права зарубіжних країн. Курс лекцій. - К., 1997.

Видання довідкового характеру

13. История государства и права. Словарь-справочник / Под. ред. М. Сизикова. - М., 1997.
14. Мала енциклопедія етнодержавознавства. - К., 1996.
15. Юридична енциклопедія. - Т. 1-6 - К., 1998 – 2004.

Інші підручники і посібники, додаткова література

16. Авдеев В. История Древнего Востока. - М., 1983.
17. Барг М. Великая английская революция в портретах ее деятелей. — М., 1991.
18. Барг М. Проблемы социальной истории в современной западной медиевистике. - М., 1973.
19. Батыр К, Громаков Б., Селезнев Н., Федькин Г., Черниловский З. История буржуазного государства и права (1640—1917). - М., 1964.
20. Безускул В. "Афинская полития" Аристотеля как источник истории государственного строя Афин до кон. V в. (до н.э.) - Харьков, 1895.
21. Беляев Е. Арабы, ислам и арабский халифат в раннее средневековье. - М., 1965.
22. Беляева Г., Ливанцев К. История государства и права зарубежных стран. Государство и право Англии (1640—1971гг.) -Л., 1967.

23. Бойченко Г. Конституция Соединенных Штатов Америки. Толкование и применение в эпоху империализма. - М., 1959.
24. Галкин А. Германский фашизм. - М., 1989.
25. Всемирная история. От Венского Конгресса до наших дней (1815—1910) / Под. ред. Кареева Н. и Лозинского С. - Спб., 1910.
26. Государственный строй США. - М., 1976.
27. Гутнова Е. Возникновение английского парламента. - М., 1959.
28. ДрабкшЯ. Революция в Германии 1918-1919 гг.-М., 1958.
29. История Древнего Рима. - М., 1971.
30. История Древней Греции. - М., 1962.
31. Катрин В. Государство и право Древнего Рима. - К., 1974.
32. Кечекъян С. Государство и право Древней Греции. - М., 1963.

